

mint Orestes a furiákat. Megható, mély symbolismus van abban a heidelbergi jelenésben, mely megdöbbenő közvetlenséggel tárja föl előttünk két hatalmas cultur nép fatumát, mely talpig fegyverben évtizedek óta néz egymással farkasszemet. Egy szép deczemberi napon két ifjú sétál a *Philosophenwegen*, egy német s egy francia, békésen vitatkozva valamely tudományos problemán, s gyönyörködve a Neckar partján elterülő városban, mely a reggeli nap fényében csodálatosan ragyog. Egyszerre a gyakorló téren katonák tűnnek szemökbe, csillogó sisakkal, parányiak, mint a játékbábuk, s hirtelen, mint villamos ütés, szívökbe nyilallik egy szörnyű gondolat: mikor a végzetes napon majd fölfegyverkezve találkoznak a harcztéren, szemökben gyilkoló haraggal s szívökben a fajgyűlölet örvongó fanatizmusával. Sokáig némán, megkövülve állnak ott, nem tudnak egymásnak mit mondani. A *Philosophenweg* csöndes fasorában rémes kísértetek egy roppant vérmezőre mutatnak, melynek nevét az Idő titokrejtő méhe takarja el szemünk elől.

HAVAS ADOLF.

VEGYESEK.

— A pädagogia helye a tudományok osztályozásában. Az Archiv für systematische Philosophie legújabb füzetében (II. Bd. 1. H.) megkísérli August Stadler a tudományok új osztályozását. A figyelemreméltó kísérletnek itt csak azt a részét kívánom röviden ismertetni, mely a pädagogia helyére vonatkozik ez osztályozáson belül. Az osztályozás alapjául a tudomány fogalmának következő definitiója szolgál. A tudomány az emberi eszmélettől felvett képzetek összességének lehető legpontosabb leírása. E képzetek lehetnek *A)* egy bizonyos felismerhető sokféleségnek vagy *B)* a leírás lehetőségének képzetei. Az előbbiek alkotják magát az ismeretek összességét, az utóbbiak az ismeret elméletét. Az ismeretek vonatkozhatnak arra, *a)* hogy mi van és *b)* hogy mi legyen. Az előbbiek együttvéve adják a jelenségek tudományát, az utóbbiak az ideák tanát. Az ideák tana oszlik 1. a boldogság, 2. az erkölcsiség tanára. Az előbbi a teleologia, az utóbbi az ethika.

A teleologia leírja a világot a feltett céloknek lépcsőzetes sorozata gyanánt. E tudományok van egy része, mely e célokat az emberi szervezetre vonatkozó bizonyos alapvető feltételekből származtatja és nem inductio útján számos eset megfigyeléséből, ezt a tiszta teleológiának lehet nevezni. De az ideák leírása, melyet a tiszta teleologia végez, arra is ösztönzi az elmét, hogy az ideákat megvalósítsa, a mi mindenképp az azt követeli, hogy az adott világot a lélekben levő mintaképekkel, vagyis épen az ideákkal összehasonlítsa. Így létrejön a természetnek

egészen új megítélése, illetőleg leírása. A természetet ugyanis az ideák világítása mellett szemléljük és jelenségeinek értékét az idea mértékével mérjük. Így mindenekelőtt azon eszközökről kapunk képet, melyeket a természet céljaink elérésére adott. Ha a megítélést aztán történeti szempontból is végezzük, megtudjuk, hogy az emberek mi módon, mily sikerekkel és balsikerekkel értékesítették amaz eszközöket. Ez úton lehetővé lesz számunkra, hogy utakat-módokat ajánljunk az emberi lét javítására. Az erre vonatkozó összefüggések leírását adja az *alkalmazott teleologia*. Ez ismét két részre oszlik. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy az ember léte kétféle feltételektől függ: t. i. subjectiv és objectiv feltételektől. A subjectiv feltételekkel, vagyis a lelkiélet természetének mineműségével a psychologia ismerteti meg. Csakhogy a psychologia a lelki folyamatokat értékükre való tekintet nélkül írja le, míg az alkalmazott teleologia az idea normájával hasonlítja őket össze, és egyszersmind eszközöket is ajánl arra, hogy miképen kell a létet előmozdító erőket öregbíteni és a létet hátráltató erőket gyengíteni. A teleológiának ezt a részét, ezt az alkalmazott subjectiv teleológiát lehet *eudæmonistikus pædagogianak* nevezni. Ez alá azonban nemcsak a tulajdonképi neveléstan tartozik, hanem a hygienának, haditudománynak és büntetőjogelméletnek is egy bizonyos része. Mellette áll mint alkalmazott objectiv teleologia az emberi javakról szóló tan (Güterlehre).

Másfelől az ethika azon gondolatban gyökerezik, hogy akármenynyire törekedjünk is a boldogság-idea megvalósítására, azt szem elől tévesztenünk nem szabad, hogy az egyesnek csak annyiban szabad cselekedetei által az ideát megvalósítania, a mennyiben nem bánik más emberekkel, mint pusztán a maga céljainak szolgáló eszközökkel. A fajra, a közösségre való tekintetnek kell az egyén cselekedeteit korlátoznia. E korlátozásban mutatkozó törvényszerűség képzete, mely tisztán a mi bensőnkben létezik, az erkölcsiség ideája. Azt a tudományt, mely magát az erkölcsi törvényt és a többi gondolkodásunkkal való összefüggését leírja, a tiszta ethika. De innét ered ismét az a további feladat is, hogy a tényleg cselekvő, empirikus embernek az ideális, ethikus emberhez való viszonyát is leírjuk, és egyszersmind azon feltételeket is megállapítjuk, a melyek mellett emez megközelítheti amazt. Ezt a feladatot az alkalmazott ethika adja meg. De ennek csak subjectiv része van, mert ama feltételek kizárólag belső természetünkben rejlenek. Ez alkalmazott subjectiv ethika, vagyis az egész alkalmazott ethika az *ethikus pædagogia*.

Csak eddig és ennyire kívánjuk követni Stadler gondolatmenetét. Látjuk, hogy ő tulajdonképen kétféle pædagiát különböztet meg: egy eudæmonistikus és egy ethikus pædagiát. E kettő természetesen, mint a fentebbiekből kitünik, nem mint egymásnak ellentéte, hanem mint egymásnak a kiegészítése jelenik meg. Amaz alkalmazott pædagogia,

omez alkalmazott ethika. S így a pædagogianak csak azon régibb kettős felosztása előtt állunk, melyet Rein (l. Pædagogia 137. l.) a pædagogiai theologia és pædagogiai methodologia szavaival jelöl. Itt aztán a kétféle terminologia a terminusoknak bizonyos kereszteződését idézte elő, a mennyiben a Rein-féle pædagogiai teleologia épen a Stadler-féle ethikus pædagogianak felel meg, míg Stadler theologikus pædagogijája a Rein methodologiájával esik össze.

Érdekes lehet továbbá az eudæmonistikus pædagogianak coordinálása a javak tanával azok előtt, kik arra gondolnak, hogy Döringnél, az eudæmonistikus pædagogia egyenesen a javak tanának alkalmazása gyanánt fordul elő.* Jóllehet Döringnek ez eljárása Stadler felfogásával épenséggel nem egyezik meg, még sem merném eldönteni, vajjon az eudæmonistikus pædagogianak és a Güterlehrenek e közel kapcsolata Stadlernél nem reflexusa-e Döring kísérletének. Meglehet ugyan, hogy e találkozás véletlen műve. Ha nem az, újabb bizonyítéka volna annak, hogy Döring könyve, mint az az utolsó éveknek németországi pædagogiai irodalma színtében mutatja, nagyon hatott. Azaz hogy — meggyőződésem szerint — érdemén felül hatott. Vagy talán a philosophiai disciplinákra nézve is állának Homeros szavai: a «legujabb ének» hatalmáról (Odyseea I. 351.)?

WALDAPFEL JÁNOS.

— **Bereczki Máté-émlék.** Bereczki Máténak, a magyar pomologia nemrég meghalt jeles úttörőjének és szakírójának pályatársai és tisztelői maradandó és méltó emléket akarnak állítani, s e célból egy előkelő férfiakból alakult gyűjtő bizottság adakozásra szólítja fel a közönséget. Az adományok a pénz céljának megnevezésével az országos magyar gazdasági egyesület pénztárának (Budapest, üllői-út 25. sz.) május 1-ig küldendők be. A hozzánk küldött gyűjtőívre szerkesztőségünk is fogad el adományokat.

— «**Gyümölcskertész**» címmel a földmívelésügyi m. kir. minisztérium szaklapot ad ki, melyet Molnár István, orsz. gyümölcsészeti miniszteri biztos szerkeszt már 5 év óta. Célja e lapnak a kert- és szőlőtulajdonosokat, kis gazdákat oktatni, kérdéseikben gyakorlati tanácsot támogatni, a községi faiskolák berendezése és kezelésénél a *tanítókat* és kertészeket útbaigazítani. A legelső szakférfiak tollából hoz közleményeket a gyümölcsstermelés, szőlőmívelés, gyümölcsfeldolgozás és értékesítés, továbbá a konyha- és haszonkertészet köréből. Közhasznu kérdések és feleletek rovatában minden fontosabb kérdésre

* Lásd Magyar Pædagogia 1895. 1. számában az «Egy eudæmonistikus pædagogiai rendszer» című cikket.

nyílt feleletet ad. A lap havonként kétszer jelenik meg 1—1½ ívnyi tartalommal és számos sikerült ábrával. Minden évben egy hazai gyümölcs-fajtának sikerült színes képét ingyen mellékl. Ára egész évre 1 frt, mely a kiadóhivatalnak (Athenæum r. társulat, Budapest, Ferencziek tere) egyszerre küldendő be.

— «Ezer éves Magyarország» czímen az Eötvös-alap orsz. bizottsága millenniumi füzeteket fog kiadni, melyek néhány nap mulva már megjelennek, díszes kiállításban és gazdagon illusztrálva. Az «Ezer éves Magyarország», melyet *Ujváry Béla* szerkeszt, alkalmas lesz mind iskolai használatra, mind a nép között való terjesztésre. Tartalmazni fogja a május 9-ki iskolai millenniumi ünnepség egész történeti anyagát kiváló és országos nevű írók tollából, valamint a szavalásra alkalmas versek nagy választékát. Egy-egy — három nyomtatott ívre terjedő — füzet árát a kiadó bizottság 20 krban állapította meg. A tiszta jövedelem a létesítendő «Tanítók Háza» javára jut. Megrendelések a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) könyvkereskedéséhez (Andrássy-út, 21.) intézendők, mely czég a füzetek terjesztésével megbízott.

— **Szabados Károly** zeneműszerzőnek a kerepesi temetőben levő jeltelen sírjára díszes emléket akarnak állítani. A kezdeményező Rózsa-völgyi és Társa czég hozzánk is küldött gyűjtőívet, melyre adományokat szerkesztőségünk is elfogad.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó ülés 1896. márcz. 21-én.

Elnök: *Hegedüs István* dr. Jelen vannak: *Demeczky Mihály*, *Gyulay Béla*, *Gyomlay Gyula*, *Komáromy Lajos*, *Lakits Vendel*, *Lederer Ábrahám*, *Négyesy László*, *Peres Sándor*, *Somogyi Géza*, *Szőke István*, *Trájtler Károly* r. tagok, utóbbi mint jegyző; *Marmula János*, *Krécsy Béla* és még mások mint vendégek.

I. Elnök *Hegedüs István* jelenti, hogy egy küldöttség élén átadta dr. *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságának a Társaság díszoklevelét tiszteletbeli tagságáról, mely megtiszteltést ő excellentiája közönnel elfogadott s egyúttal arról is biztosította a küldöttséget, hogy ismerve Társaságunk nemes intencióit, velünk és munkánkkal teljes közösséget érez. A Társaság örvendetes tudomásul vette a jelentést.

II. A kegyelet adóját róttá le ezúttal a Társaság elhunyt rendes tagja, *Regéczy József* iránt. Az emlékbeszédet *Marmula János*